

SİNÂN-I ATİK

(ö. 876/1471)

Osmanlı mimarı.

Türk mimarlık tarihinde Atik Sinan veya Âzadlı Sinan adıyla tanınan sanatkârın tam adı Sinâneddin Yûsuf b. Abdullah'tır. Doğum tarihi bilinmemekle beraber günümüze kalabilen mezar taşı kitabesinden 27 Rebûlelvel 876'da (13 Eylül 1471) vefat ettiği anlaşılmaktadır. XV. yüzyıl Osmanlı mimarisinin ve bilhassa Fâtihten Mehmed dönemi mimari faaliyetlerinin başta gelen mimarıdır. İstanbul'un ilk ve en büyük yapılar topluluğu olan Fâtihten Camii ve Külliyesi'nin (1463-1470) yapımını tamamlamıştır. Baba adından da anlaşılacağı üzere sonradan Müslümanlığı kabul ettiğinden Batılı araştırmacılar tarafından kimliği üzerinde çok durulmuş ve Müslümanlığı kabul etmeden önceki adının Hristodulos olduğu yolunda bir iddia ortaya atılmıştır. Fakat bu çevrelerce aynı ad, Fâtihten Camii ve Külliyesi ile inşa tarihleri arasında büyük bir zaman farkı bulunan Bursa Hudâvendigâr Camii için de öne sürülmüştür. Esasen bu iddiaların belgelerle desteklenemediği gibi doğru olması da mümkün değildir.

Mimar Atik Sinan'ın günümüze gelen 869 (1464) ve 873 (1468) tarihli iki vakfiyesinden ölümünden sonra mal varlığını İstanbul Fatih'te yaptırdığı mescid, zâviye ve mektebe bağışladığı anlaşılmaktadır. Vakfiyelerde belirtilen yapılardan zâviye ve mektep zamanla ortadan kalkmıştır. Mescid ise Sinan'ın adıyla değil vakitle bitişindeki çeşmenin üzerindeki aynada bulunan iki kumru kabartması sebebiyle Kumrulu Mescid adıyla tanınmaktadır. Günümüzde adı geçen çeşme mevcut olmayıp kabartmaları cami duvarında muhafaza edilmektedir. Meşe dikme, çatki ve atklarla takviye edilmiş moloz taş örgülü mescid

Sinân-ı Atik'in Fatih'teki camisinin haziresindeki mezarı

1964-1965 yıllarında tamamen yenilenmiştir. Kendi mezarı da mescidin hazire bölümündedir. Bazı tarihî kaynaklarda Mimar Atik Sinan hakkında, Fâtihten Camii'nin sütunlarını kısalttığı için Fâtihten Sultan Mehmed tarafından ellerinin kesildiği yolunda bir kayıt varsa da bu gerçek değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbrahim Hakkı Konyalı, *Fatih'in Mimarlarından Azadlı Sinan (Sinan-ı Atik)*, İstanbul 1953; a.m.f., "Fatih'in Mimar Sinanla Mürâfaası", *Tarih Hazinesi*, sy. 2, İstanbul 1950, s. 58-61; L. A. Mayer, *Islamic Architects and Their Works*, Genève 1956, s. 124-125; Zeki Sönmez, *Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslâm Mimarisinde Sanatçılar*, Ankara 1989, s. 461; Fr. Babinger, "Zum Sinan-Problem", *Orientalische Literaturzeitung*, sy. 30, Leipzig 1927, Sütun: 548-551; K. Wulzinger, "Die Apostelkirche und die Mehmedije zu Konstantinopel", *Byzantion*, VII, Bruxelles 1932, s. 9; Yılmaz Önge, "Fatih Sultan Mehmed'in Üç Mimar", *Önsayfa*, IV/45, Ankara 1969, s. 8-9; İ. Aydın Yüksel, "Azad Edilmiş Bir Köle: Azadlı Sinan", *Sanat Dünyamız*, sy. 73, İstanbul 1999, s. 143-147.

ZEKİ SÖNMEZ

SİNÂN BEY

(ö. 885/1480'den sonra)

Fâtihten Sultan Mehmed dönemi saray ressamı.

Hayatı hakkında çok az şey bilinmektedir; Nakkaş lakabıyla tanınır. Gelibolulu Mustafa Âli Efendi 994 (1586) yılında yazdığı *Menâkıb-ı Hünerverân* adlı eserinde Sultan Mehmed Han dönemi musavvirlerinden Sinan Bey'in Venedik'te nakkaşların en üstünü Damyan'ın öğrencisi Pavli'nin (Paolo Mastori) yanında yetiştirdiğini ve onun şakirdinin de "şebîh" çizmede (portre yapmada) zamanın nakkaşlarının en iyisi Şibîzâde Ahmed Çelebi (bk. BURSALI AHMED) olduğunu söyler (s. 68). Sinan Bey'in, Bursa Türk ve İslâm Eserleri Müzesi avlusunda sergilenen ve Bursa'nın bugün mevcut olmayan, birçok âlim, muhtasavıf, edip, şair ve sanatkârın medfun bulunduğu ünlü Deveciler Kabristanı'ndan getirilen mezar taşının (Envanter nr. 46) bir yüzünde güzel istifli sülüs hatla "sâhibü'l-kabr el-merhûm el-mağfûr es-sâid eş-şehîd nakkâş-ı Sultan Mehmed Sinân Bey b. Sââtî", diğer yüzünde "sâhibü'l-kabr nakkâş Sinân" ibaresi yazılıdır (Koyunluoğlu, rs. 146; Uzunçarşılı, II, 610-611).

Mustafa Âli Efendi tarafından Bursalı Ahmed'in portre ressamlığında üstat olduğunun söylenmesi hocası Sinan Bey'in de portre üstadı olabileceği düşüncesini akla getirmiş ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde muhafaza edilen bir murakka' içindeki, gül koklayan bağdaş kurmuş Fâtihten Sultan Mehmed portresi (Ha-

Sinan Bey'e atfedilen Fâtihten Sultan Mehmed portresi (TSMK, Hazine, nr. 2153, vr. 145^a) ve Sinan Bey'in mezar taşı (Bursa Türk ve İslâm Eserleri Müzesi, nr. 46)

zine, nr. 2153, vr. 10^a), üzerinde imza bulunmamasına rağmen murakkain ilk incelenişinden beri Sinan Bey'e atfedilmiştir. Ancak son yıllarda bu portreyi Bursalı Ahmed'e atfetmenin daha doğru olacağı görüşü ağırlık kazanmıştır (Raby, s. 69-72, 89). Aynı şekilde murakka' içindeki yine imzasız diğer bir Fâtihten Sultan Mehmed portresinin de (Hazine, nr. 2153, vr. 145^b) İtalyan ressamı Costanzo da Ferrara'nın yaptığı bir bronz madalyadaki Fâtihten portresine benzemesinden dolayı sanıldığı gibi ona değil, onun bir eskizinden yararlanan ve 885 (1480) yılında Fâtihten Sultan Mehmed'in yolladığı elçiyeye Venedik'e gönderilen Sinan Bey'e ait olduğu ileri sürülmüştür (a.g.e., s. 70, 89-90).

BİBLİYOGRAFYA :

Âli, *Menâkıb-ı Hünerverân*, s. 68; A. Memduh Turgut Koyunluoğlu, *İznic ve Bursa Tarihi*, Bursa 1935, rs. 146; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 610-611; Tahsin Öz, *Topkapı Sarayında Fatih Sultan Mehmet II. ye Ait Eserler*, Ankara 1953; Kâzım Baykal, *Bursa ve Anıtları*, Bursa 1993, s. 110; J. Raby, "Öncü Girişimler (1450-1550)", *Pağışahın Portresi: Tesavir-i Âli Osman*, İstanbul 2000, s. 69-72, 82, 89-90; B. Gray, "Two Portraits of Mehmet II", *Burlington Magazine*, LXI, London 1932, s. 4-6; M. Aga-Oğlu, "Sinân Bey", *AI*, V (1938), s. III-IV; Esin Atıl, "Ottoman Miniature Painting under Sultan Mehmed II", *Ars Orientalis*, IX, Michigan 1973, s. 103-120.

ZEREN TANINDI

SİNÂN EFENDİ

(ö. 986/1578)

Osmanlı âlimi, Anadolu kazaskeri.

893 (1488) yılında Amasya sancağının Sonusa köyünde (bugün Tokat'ın Erbaa ilçesindeki Uluköy) doğdu. Asıl adı Sinâneddin Yusuf olup babasının adı Hüsameddin,